Aasta loom 2016

MÄGER

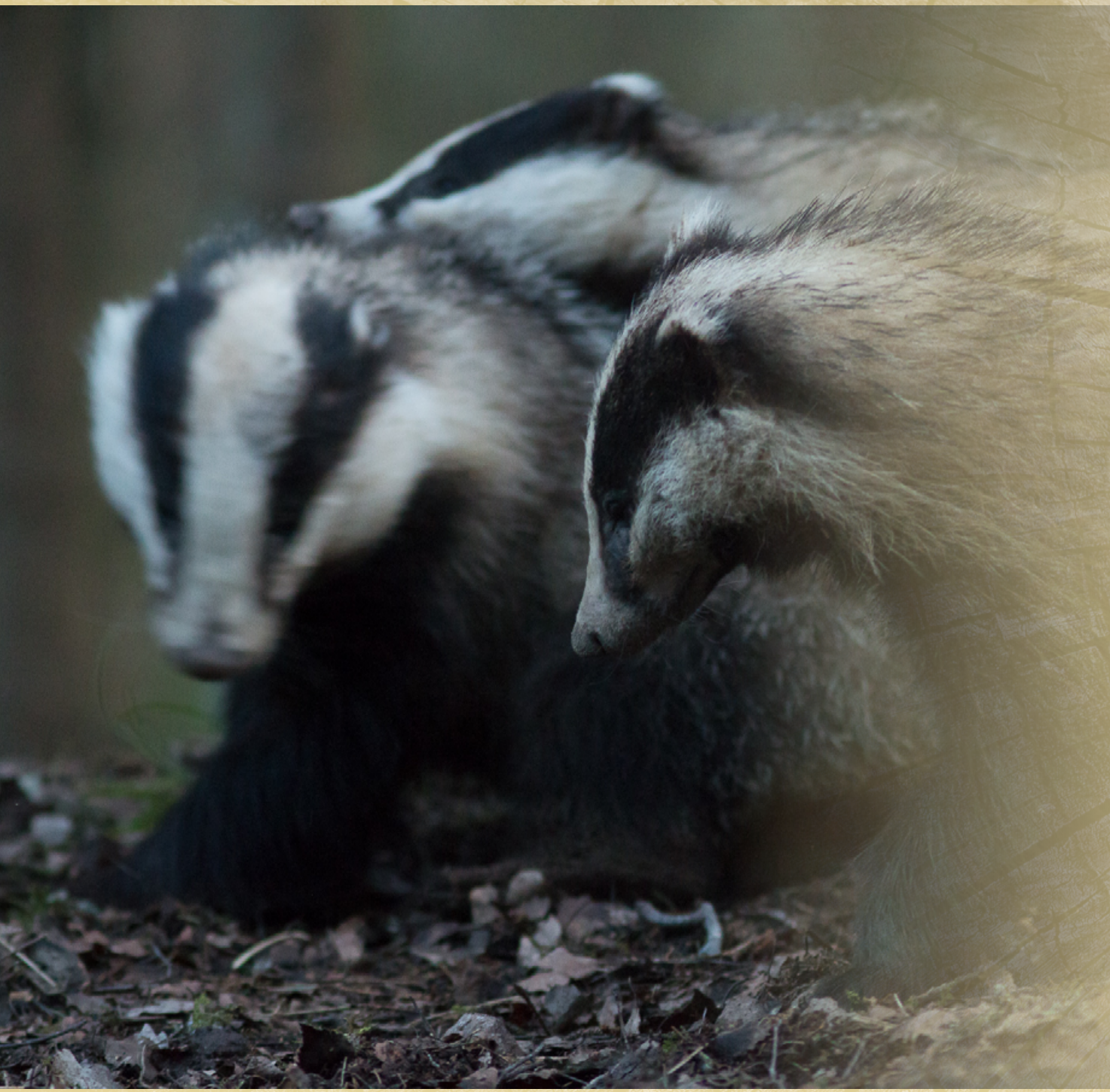

MÄGER

Aasta loom 2016 on mäger, Eesti metsade vägev ehitaja. Looduses näeme teda harva, sest mäger tegutseb põhiliselt pimedal ajal ja hämaras. Mäkra tunneme tema tegevusjälgede järgi, millest vägevamad on mägralinnakud.

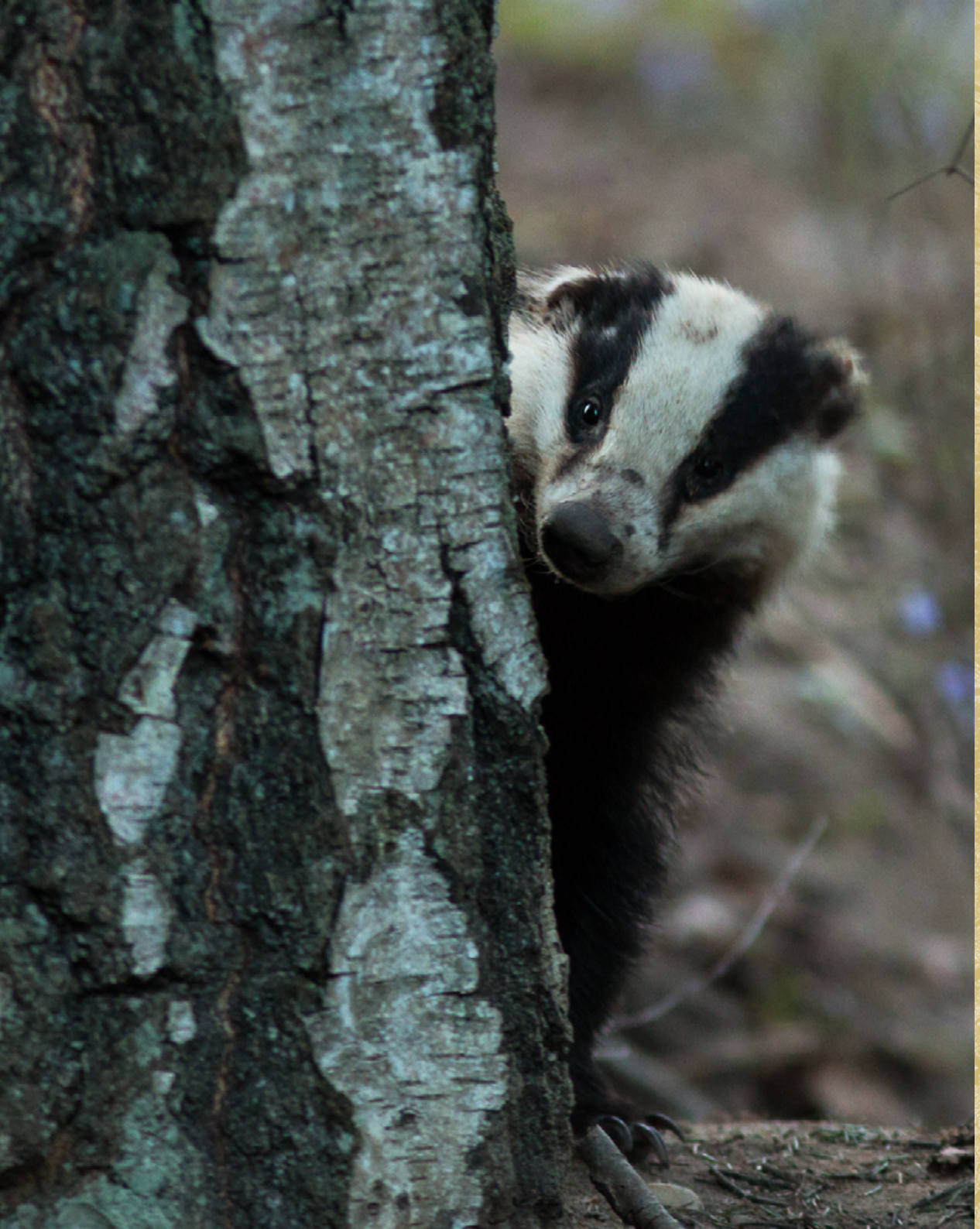

Aasta loom 2016

MÄGER

Tegevusjäljed

Vägev ehitaja

Aastaring

Manulised ja külalised linnakus

Faktid

Pärimus

Perekorraldus

Levik

Toit

MÄGRA BIOLOOGIAST

Mäger on kärplaste sugukonda kuuluv kiskja, kelle musta-valgetriibulist nägu pole võimalik ühegi teise loomaga segi ajada. Mägraema ja -isa on koos aastaringselt ja kasvatavad poegi ühiselt. Ühte nägu on nii ema, isa kui mägrapojad ja ainult kõrvuti liikudes võib neil suuruse järgi teha vahet. Isane on teistest suurem. Kevadel ja suvel on nad kõhnemad, kaaludes keskmiselt 12 kilo, nagu keskmine koer, ent sügise hakul nuumamise järel võib kohata lausa 25-kilogrammiseid isendeid. Nuumamisel kogutud nahaalune rasv aitab külmal ajal kehal sooja hoida ja kuna ta taliuinaku ajal ei toitu, võtab keha rasvast vajalikku energiat.

Elupaigaks sobivad mägrale kõiksugu varjulised metsaalused, peaasi, et leidub mõni kõrgem kuivem küngas, kuhu urud kraapida ja mille läheduses leidub vett. Mäger on ööloom ja looduses käija kohtab teda seetõttu harva, tihti näeme aga tema tegevusjälgi.

Mäger on kõigesööja ja toitub praktiliselt kõigest, mida kätte saab – marjadest kuni konnade ja juurikateni. Oma koduga on ta seotud aastaringselt ning samas linnakus võib ta toimetada 15-18 aastat, nõnda pikk on tema eluiga.

Eestis on mäger looduslikult levinud vaid mandril. Teda kohtab ka Saaremaal, kuhu mäger on 1960. aastatel toodud. Eestis elab umbkaudu 3000 mäkra. Mäger pole looduskaitse all, küll aga tema kümne või enamaga uruavaga linnakud. Vanemal ajal peeti mägrale jahti rohkem. Hinnas olid nii mägra karvadest pintslid, mägra rasv kui ka liha.

Vaata videot

Video avaneb Youtube'i keskkonnas.

TEGEVUSJÄLJED

Mäkra näeme looduses põhiliselt tema tegevusjälgede kaudu.

Aastakümneid käigus olnud linnakutelt viivad metsa alla selgelt märgatavad ja sissetallatud rajad.

Mägra jälgi võime kohata alates varakevadest. Suviste jäljeridade nägemine sõltub mudastest kohtadest, mida loom võib ületada. Taas on rohkem jälgi sügise poole, kui pori rohkem. Talviti satub jälgedele harva. Kui just päris linnakule ei juhtu. Mäger magab siis ja teeb ka urgude juures jälgi vaid suurte sulade aegu.

Kuna mäger kuulub kärplaste hulka, nagu näiteks ka nugis, mink ja tuhkur, näeme ka tema jäljes viie varba jäljendit. Lisaks on tal pikad küünised, mis teevad jäljest eriti iseloomuliku.

Jälg on umbes tikutopsisuurune, meenutaks justkui väikest karu jälge. Varbad asetsevad sarnaselt pea ühe joonel ning päka jäljend on lai ja paks.

Kes juba mägra jälje on looduses ära tundnud, ei seda enam kellegi muu jäljega sassi aja.

Vahel on männinoorendikes näha korrapäraste vahedega kaevatud auke ja lohukesi. Enamasti ongi selline koht mägra toidulaud. Suure osa oma toidust kaevab mäger maa seest välja. Terav haistmine ja kraapimiseks hästi kohanenud esikäpad on mägrale toiduotsingutel suureks eeliseks. Maa sees arenevad põrnikate, näiteks maipõrnika vastsed ehk konud, kes mägrale väga maitsevad.

Kuuskede ja teiste puude jalamilt leitud suurema õuna läbimõõduga auku võib täie kindlusega pidada märgiks, et mäger on siin toitu otsinud.

Kus mäger asjal käib? Mäger teeb oma hädad kuhu juhtub. Kui ta süüa leiab ja midagi välja kraabib, siis seda auku ta kasutabki, kui vajadus tuleb.

Väga konkreetset kohta ei pruugi olla, samas võib kohata selliseid märgistatud auke just territooriumite servaaladel. Ehk siis võib öelda, et kuna mägrad inimese kombel piiritulpasid ei püstita, siis nad kasutavad selleks otstarbeks oma häda nr 2 lõhna. Samuti märgistavad nad territooriumi uriiniga.

Linnakute juures ei tasu mägra peldikut spetsiaalselt otsima hakata, kui aga kusagil metsa all on auku lastud, siis see on olnud tõenäoliselt mäger. Reeglina leiab august ka vaid ühe keretäie.

Niiviisi märgistab mäger oma territooriumi. Nii terava haistmisega looma puhul võib olla üpris kindel, et sellise märgistuse järgi teatakse täpselt, kas augul kükitas oma või võõras ja kes kellega käib.

Pange ka tähele, et tihti kattuvad loomade väljaheited erinevate hallitusseentega, mis võivad värvilt olla valkjad, hallid, rohekad ja koguni sinised.

Video avaneb Youtube'i keskkonnas.

Nagu kobras, nii on mägergi oma elupaigaga seotud aastaringselt, mille korrashoiule pühendab palju aega. Ta puhastab ja laiendab oma linnakut pidevalt. Alatasa võib teda näha kas värsket heina või kulu sisse-välja tassimas.

Mäger tassib oma urgudesse kõiksugu kuiva materjali, millel on pehmem ja soojem magada ning hoiab keha niiskest mullapõrandast eemal. Kevadisel ja ka muul ajalgi kõlbab selleks sammal. Teinekord kuiv hein. Sügisel aga langenud lehed.

Mäger teeb heina

Mäger läheb kraavipervele, kisub sealt käppadega korraliku heina kokku ja mätsib siis palli, õigemini laperguse moodustise, teavad mägrauurijad rääkida. Kui kevadel tassib mäger urgu kulu, siis suve lõpus hakkab ta talveks valmistuma ja teeb heina. Pärast heinategu tuleb seda ka hoolega kuivatada, sest tark loom linnakusse märga kraami hallitama ei tassi.

Mägra tugevate küüniste jäljed urgude lähedal maha langenud puul. Kuna mägrad on väga mängulised, võivad need tähistada nende lemmikmängukohta, kus palju müratud on.

Mägra jäljes näeme viit varvast, millel kõigil on pikad tugevad küünised. Jälg on umbes tikutoosisuurune.

Uruaugud näitavad, et leidsid võib-olla linnaku ja neid on väiksel maa-alal rohkem.

Urust välja kraabitud pinnas veetakse parajalt kaugele, et see taas sisse ei variseks. Mäger hoiab kandamit kahe esikäpa vahel ja lohistab selle selg ees välja. Sellest jääb maha iseloomulik vagu. Rebaste kraabitud urgude eest sellist vagu ei leia.

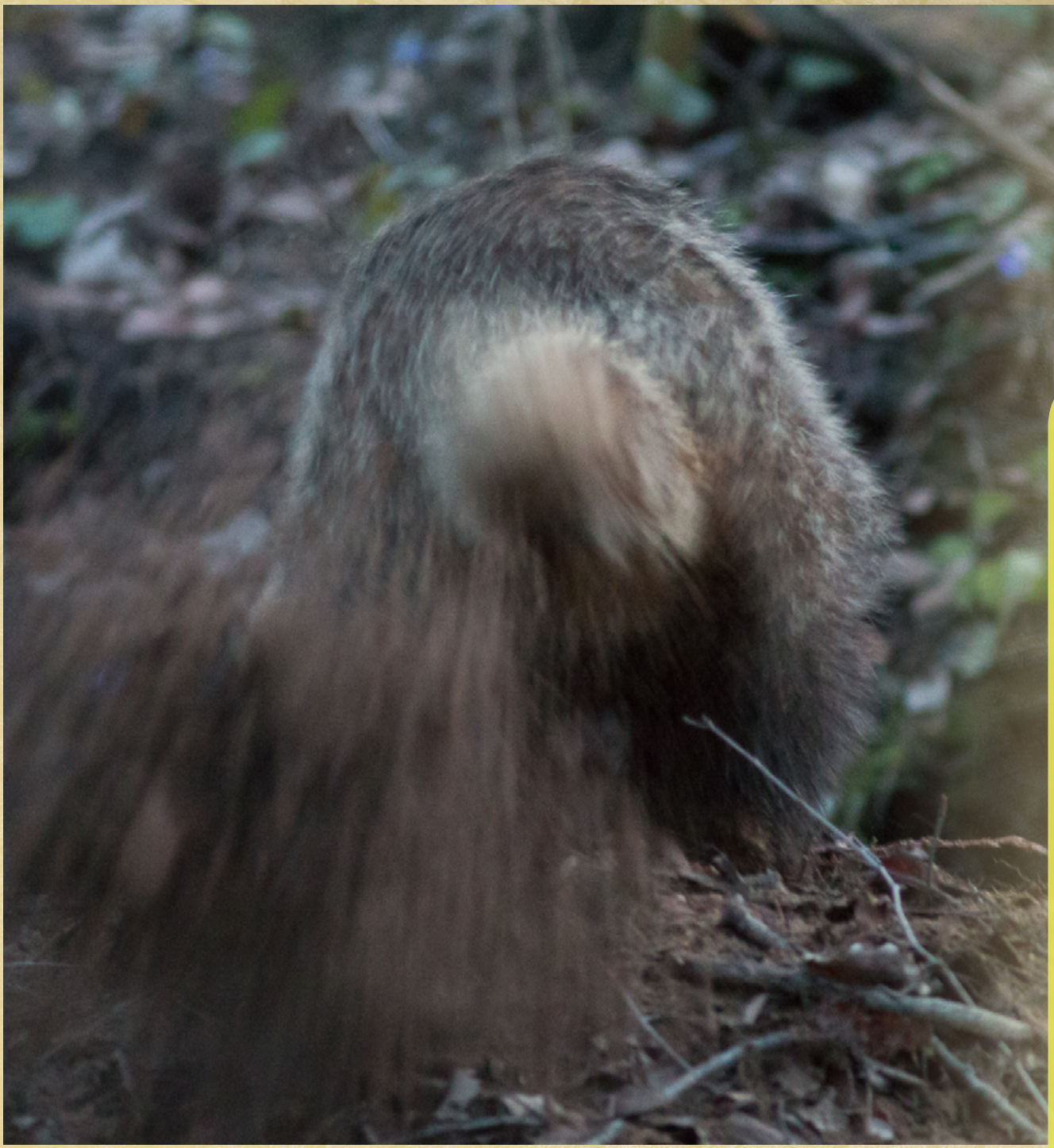

VÄGEV EHITAJA

Toimivaid mägralinnakuid võib pidada ehituskunsti tippteoste hulka kuuluvateks. Kui pinnas seda lubab, siis võivad käikudesüsteemid olla isegi mitmekorruselised. Samas on ruumid hästi ventileeritud, säilitavad vajalikku õhuniiskust ja hoiavad ühtlast temperatuuri. Mägra uruava ees on hulk väljatassitud liiva, ja alati on liiva sees vagu. Vagu on kindlaks määramistunnuseks, et urgudes elutseb mäger.

Uruavade arv oleneb sellest, kui kaua linnak kasutusel on olnud. Linnakute rajamiseks sobilikke paiku pole just palju: pinnas ei tohi olla varisemisohtlik, samuti tuleb arvestada põhja- ja pinnaseveega. Seda ka üleujutuste ajal. Linnakut ümbritsev maastik peab pakkuma piisavalt kättesaadavat toitu, et kogu pere söönuks saaks.

Raplamaal ühel liivasel vallseljakul asub Eesti üks suuremaid linnakuid, kus 2007.–2008. aasta inventuuri käigus loendati 89 uruava, millest 75 olid aktiivsed. Kahjuks on paari aasta tagune raie linnaku lõunakaares mägra kodu valgustingimusi rikkunud, nõnda et linnaku ühes servas on elu veidi soiku jäänud. Mäger ei tunne end lageda peal koduselt. Teistes uruavades on aga elu küll, ja võib julgelt öelda, et Raplamaa linnak on endiselt üks suuremaid mägramaju Eestis. Keskmiselt jääb ju mägralinnakute uruavade arv alla 10. Raplamaa linnakus elab mitu perekonda koos ja elupaiga vanus võib olla mitusada aastat. Kõikides uruavades pole pidevalt elu ega ela ka mäger – osades käikudes sõeluvad sisse-välja kährikud ja rebased.

Mägra rajatud urusüsteemid võivad ulatuda sügavale maa alla, laiudes sadu meetreid siia-sinnapoole mitmel tasandil, ühendades nõnda urud käikudesüsteemiks.

Kohati veeretab mäger urust välja endasuuruseid kive. Need on ette jäänud ehitusmeistri plaanidele. Kivid kaevab mäger välja oma vägevate küünistega, millesarnaseid Eesti metsade loomadel leidub ainult karul: need on väga pikad ja tugevad.

Siin on mäger uru rajamiseks mitu tonni pinnast välja kraapinud. Enamasti sobivadki mägrale sellised looduslikud paigad, kus on võimalik kaevata urge savi-liiva või liiv-savi pinnasesse. Nende puudumisel võib ta turbamullase pinnase omaks võtta ja kaevata käigud sinna.

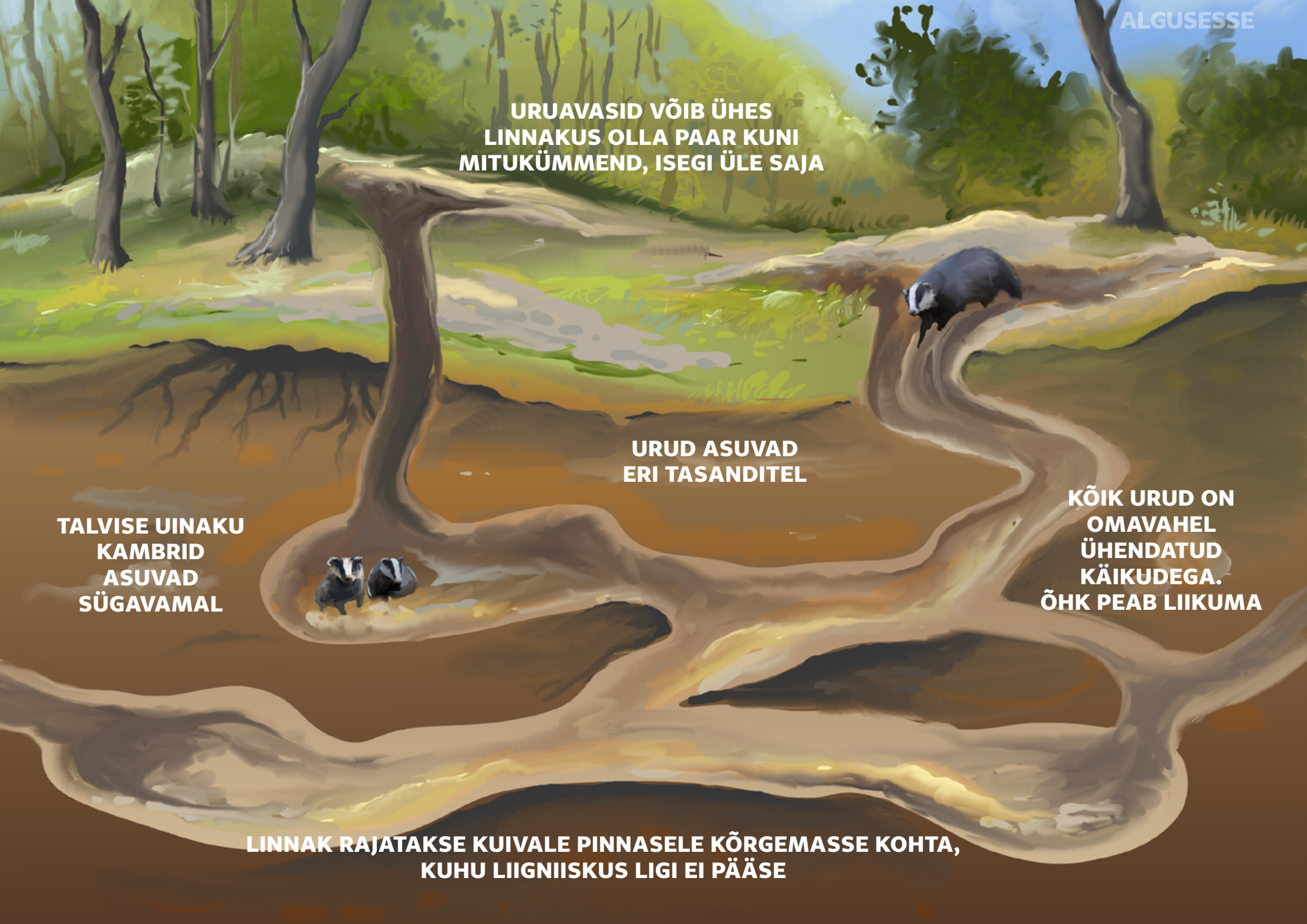
ALGUSESSE
URUAVASID VÕIB ÜHES LINNAKUS OLLA PAAR KUNI MITUKÜMMEND, ISEGI ÜLE SAJA
URUD ASUVAD ERI TASANDITEL
TALVISE UINAKU KAMBRID ASUVAD SÜGAVAMAL
KÕIK URUD ON OMAVAHEL ÜHENDATUD KÄIKUDEGA. ÕHK PEAB LIIKUMA
LINNAK RAJATAKSE KUIVALE PINNASELE KÕRGEMASSE KOHTA, KUHU LIIGNIISKUS LIGI EI PÄÄSE

AASTARING

Aastavahetuse aegu on mägralinnakul vaikne. Mägrad virguvad märtsis.

AASTARING

Mägra aastaring algab taliuinakuga urus paiknevas sambla, lehtede ja rohuga vooderdatud pesas. Talve jooksul käib loom mõned korrad uru ees värsket õhku hingamas, kuid ärkamine ja pikemad jalutuskäigud urust eemale võetakse korraliku talve puhul ette alles **märtsis**. Soojad talved, nagu neid nägime 2015. ja 2016. aastal, võivad mägra oma urust juba jaanuari viimastel päevadel uitama ajada. Kevadeks on loom kulutanud kogu talvise rasvavaru ja kaotanud mitmed kilogrammid kehakaalust.

Märtsis-aprilli algul sünnivad mägramajas 2-6 pimedat poega, kes saavad nägijaks kuu möödudes. Aega kulub veel ligi kuu, kuni titekarvas pojad uru ees end näitavad.

Aprillis võtavad mägrad ette suurpuhastuse, vana pesamaterjal veeretatakse selg ees pesast välja ja samal moel tuuakse uus parasiitidest puhas pesavooder. Urusüsteemi laiendamiseks kaevatakse välja pinnast. Pesamaterjali vahetab usin loom suve jooksul mitmeid kordi.

Paaritumisaeg võib alata juba aprillis ja võib toimuda veel ka **septembris**. Loote arengus on seisakuaeg ehk latentsusperiood, mis tähendab, et loote areng toimub siis, kui mägraema jaoks on tingimused kõige paremad. Siis saaksid pojad sündida alati kõige sobivamal ajal – kevadel. Tegelik tiinus kestab seitse nädalat.

Mõnikord ööbib mäger soojal ajal ka „suvilas”. Vahetades ajutiselt elupaika nagu inimesedki seda teevad. Suviti võib ta ööbida mõnes satelliitlinnakus ja ehk kaugemalgi. Täpselt seda ei teata, aga mägrakaameras on mitmel aastal jälgitud, kuidas mägrapaar suve alguses kuhugi kaob ja siis päevade pikenedes taas välja ilmub. Kus täpselt ja kui kaugel, selgitavad tulevikus mäkrade kaelustamisel saadud andmed. Üks on kindel: vahepeal on mäkradel hea värskes urus magada, saab parasiitidest puhkust!

Sügis on mäkradele nuumamise aeg, et saaks naha alla piisava rasvavaru, millega kevadeni toime tulla. Siis võib kõigesööjat mäkra näha ka kaerapõllus vilja lätsutamas. Vihmaussid, putukad, konnad, roomajad, seened, marjad, juurikad jm söögiks kõlbulik, kes just kiiresti eest ära ei jookse, aitavad mägral kasvatada talveks paksu rasvakihti. Suure kärplase kehakaal võib sügisel küündida 25 kilogrammini.

Sügisel on kutsikad võimelised omaette elama, kuid jäävad siiski sünniurgu ema juurde ka talveks ning alles järgmisel kevadel alustavad iseseisvat elu. Noored mägrad kas lahkuvad sünnikodust ja otsivad endale sobiliku elupaiga kuskil mujal liigendatud maastikul või suurema linnaku puhul asustavad selle servaaladel olevad vabad urud. Suurtes mägralinnades võivad kaasüürnikeks olla ka rebased ja kährikud.

MÄGRA MAJA MANULISED JA KÜLALISED

Paljud ehk teavad luuletust „Mägra maja“. Helvi Jürissoni luuletus ilmus 1970. aastal ajakirjas „Pioneer“ ning oli ilmselt ajendatud protestist tolleaegse idast tuleva immigratsiooni vastu.

Kummalisel kombel metsas asjad just niimoodi toimivadki. Igas suuremas mägralinnakus elab alati kutsumata külalisi. Nii kährikul kui rebasel on kombeks mägra töökust ära kasutada.

Rebane rajab uru poegade ilmaletoomiseks ja üleskasvatamiseks. Samuti võib kauakestev pakane või pikaajaline vihm rebase mägraurgu varjule ajada. Vahel põgeneb ta sinna hädaohu korral.

Erinevalt kährikust saab rebane uru kaevamisega ka ise hakkama. Pikemat aega kasutusel olnud rebase urusüsteem võib olla küllaltki keerukas ja 5-6 avaga. Sageli asuvad need kultuurmaastikel maaparandushunnikus. Vahel võib sellisest kohast leida ka mägraurge.

Video avaneb Youtube'i keskkonnas.

Kährik vajab urgu poegimisperioodiks ja taliuinaku tegemiseks. Ise ta kaevetöödega ei tegele. Kasutab teiste mahajäetud elamisi või kolib mägra juurde allüürnikuks. Urgude puudumisel sobivad ka kännualused, tuulemurrud, ahervaremed, hakkepuiduhunnikud jne.

Kutsumata külalised asustavad mägra urusüsteemide servaalasid. Miks mäger sellega lepib, pole teada. Ta on ju rebasest ja kährikust kogukam ning füüsiliselt tugevam. Võib arvata, et ta vahel mõnele tüütumale külalisele teebki tuule alla.

Aleksei Turovski andmetel võivad rästikud ja nastikud talvekorteri valida kuhugi mägrauru kaugemasse soppi ja vahel harva eksib sinna ulualust otsima isegi siil. Mägrale tuleb sel juhul toit ise sahvrisse – hea on värske amps põske pista, kui saabub talveuinakust ärkamise aeg ja nälg juba näpistab.

Video avaneb Youtube'i keskkonnas.

Kaelushiir ilmub mägralinnakule sügisel. Maamajade omanikud teavad, et samal ajal tuleb see teistest hiirtest palju suurem tegelane ka elamutesse. Kaelushiirel on omad urusüsteemid, aga sügisel on vaja panipaiku lisaks. Just sarapuupähklite ja tammetõrude kõrgajal. Elamutes leiab küllaldaselt selliseid paiku, kuhu oma talvevarusid koguda. Eks samal põhjusel kasutab hiir ka mäkrade majapidamist ära. Mägralinnakus on osa vanemaid urusüsteeme kas kinni varisenud või lihtsalt kasutusest väljas. Kaelushiirele on need igati sobilikud sahvrid, kuhu oma pähklikuhilad ja tõrude tagavarad kokku tassida.

Video avaneb Youtube'i keskkonnas.

Laanepüü, **teder** ja **metsis** (videos) satuvad mägralinnakutele peamiselt sellepärast, et siit leiab mullakamara alt välja kuhjatud jämedamat liiva ja kruusa. Lindude seedimine vajab pidevalt väikesi kivikesi, mille abil lihasmaos tugevamad seemned ja terad peeneks jahvatada.

Kuna **meigas** elab mägraga samas metsas, on mägralinnak ka temale lähim koht, kuhu pugusse kivisid korjama tulla.

... JA VEEL

- Mäger keeles ja meeles
- Mägra haistmine
- Arvukus ja levik
- Toit
- Vaenlased

Mäger keeles ja meeles

Kui selgus, et 2016. aasta loomaks on valitud mäger, levis mälumänguhuvilistest sõprade seas keeruga küsimus: kuule, kas sul mägra ladinakeelne nimetus on ikka meeles? Muidugi, *Meles meles*.

Küllap me kõik oleme kuulnud ja isegi kasutanud väljendit „ära mängi mäkra“ – kõlaliselt kaunis, peaaegu nagu värss vanast regivärsilisest rahvalaulust; isegi algriim, kus sõna alguses korduvad täis- ja kaashäälikud, aga ütluse sisu või mõte pole seevastu kaugeltki kõige parem – keegi on kellelegi miskit sorti pahandust või probleeme kaela tõmmanud. Tihti selle nüansiga, et keegi jätab su hätta, „hüppab alt ära“.

Kährik sai endale mägra nime

On tõsi, et lõunaeesti murretes on mägra (vanemaks) nimetuseks kähr (ka käher). Tõenäoliselt on see teisend sõnast kähr ehk karu. Mägra tähenduse omandas ta liitsõna mägrkahr või mägrkähr kaudu. Liitsõna esiosa jäeti lõunaeesti murretes ära ja liitsõna järelosa hakkas kandma kogu liitsõna tähendust. Selline tähendusmuutuse viis on meie keeleloos üpris hästi tuntud. Olgu siinkohal mainitud, et mitmete teistegi loomade nimi kõlab Lõuna-Eesti keelemurretes teisti kui ühiseesti keeles. Nii näiteks on nirk lasnits, kärp suurlasnits, saarmas jällegi udras või savvõrn. Neid on hea teada ja keelelise mitmekesisuse hoidmise pärast võiks neid loomanimesid Lõuna-Eestis senisest julgemini pruukida. Ka on Kähri või Kährimäe Lõuna-Eestis tuntud kohanimi ehk toponüüm.

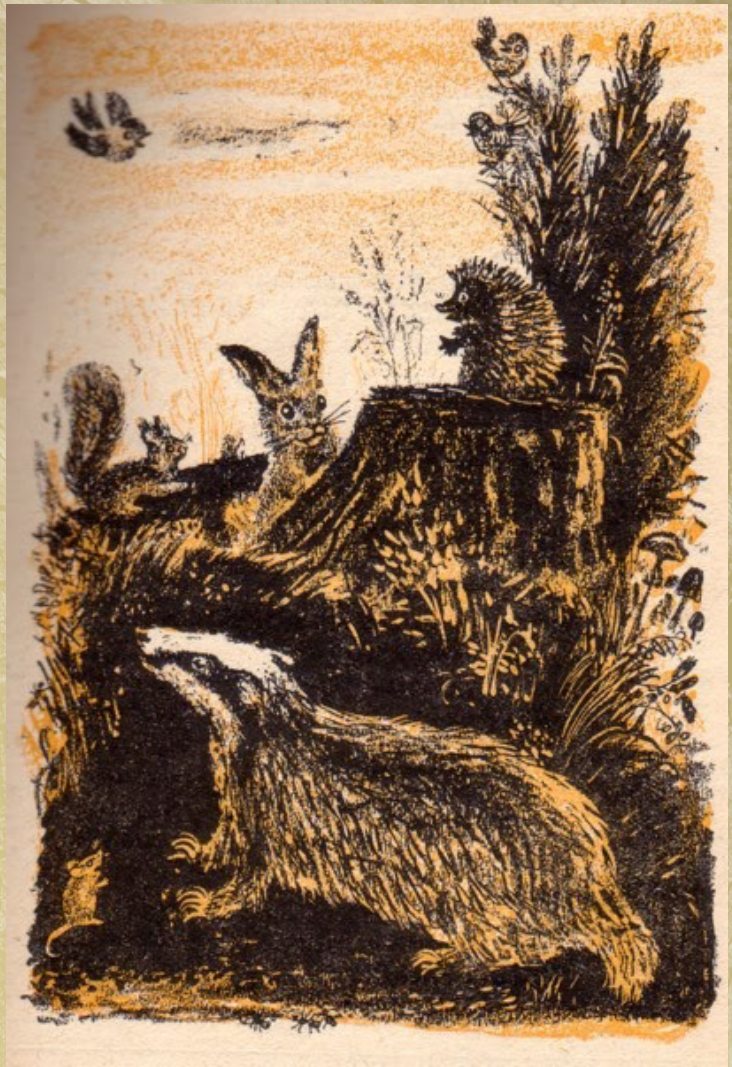

Evald Okase illustratsioon Richard Rohu jutustusele „Mäger Urask“.

Põhja-Eestis tuntud loomanimetus mäger esines varem kujul mäkra, hiljem sugenes kõrvale nõrgema tüvega mäyrä, kust pärineb meilgi tuntud määr ja soome mäyrä. Mujal läänemeresoome keeltes kohtame sama sõna: liivi mä'ggdr (ainult kohanimes), karjala mäkra, lüüdi mägr(õ), vepsa mägr. Kui 1950. aastal toodi Venemaalt Eestisse uus metsloomaliik (86 isendit), keda väidetavalt olnud siin hajusalt küll juba enne viimast suurt sõda – koerlane ladinakeelse nimetusega *Nuctereutes procyonoides*, siis võttis tuntud keelemees Johannes Voldemar Veski talle ametliku nime andmisel aluseks lõunaeesti mägra nime. Nii sai uus loom endale nimeks kährikkoer, mis aja jooksul lühenes suupärasemaks: kährik.

Taksikoer sai nime mägralt

Võib-olla on lugejal huvitav teada sedagi, et jahimeeste hulgas tuntud urukoer taks, keda nüüdsel ajal peetakse sageli ka lihtsalt lemmikloomana, on oma nime saanud samuti mägralt, seda küll saksa keeles. Saksa *Dachs*, mis eesti keelde on mugandunud taksiks, tähendab originaalis mäkra, mägrakoera. Eestis on mäkradele jahti peetud ja seda peamiselt rasva pärast.

Unes nähtud mäger pidavat pärimuse järgi tähendama eluraskustest ülesaamist, nii et mägra aastal igati sobilik unenägu.

SOTSIAALNE LOOM

Mägrad on väga sotsiaalsed loomad ja seda võib-olla tänu parasiitidele. Nii arvab Eesti üks paremaid loomatundjaid Aleksei Turovski. „Poleks parasiite, poleks ühiskonda," ütleb Turovski. "Parasiitide tõttu kujuneb loomade vahel teistmoodi suhe, imetajate juures võime seda jälgida." Mäkradel on väga palju parasiite, kratsimist ja sügamist oleme korduvalt näinud mägrakaamerate ees. Huvitav on jälgida paaritumisele eelnevat *grooming'*ut ehk üksteise hooldamist, mil üksteist sügatakse, otsitakse parasiite ehk tegeletakse teineteisega põhjalikult.

Paljud teist on kindlasti mitu aastat jälginud mägraelu *online*-kaamerast, mis asub Saaremaal. Kõigepealt seikles seal kaks aastat mägrapaar, Kadi ja Tõnis. Ühel kevadel ilmus äkki välja uus isane, ajas Tõnise minema ning siis kadusid mägrad hoopis. Mägra-aastal tuli siis kaamerat nihutada, viia see teise linnaku ette. Kaamerauudised on tekitanud uurijates mitmeid huvitavaid küsimusi: kuhu mägrad suve alguses kaovad, juba mitmendat aastat? Kas neil on „suvila" ehk varulinnak, või lähevad nad rändama? Kas nii juhtub ainult kiskjavabal Saaremaal või ka mandril? Nendele küsimustele alles otsitakse vastuseid. Esimest korda Eestis oli võimalik reaalajas jälgida mäkrade tegemisi 2014. aastal mai keskpaigast septembrini.

Mägra haistmine

Märgal on kehv nägemine. Silmi on vaja sedavõrd, et pimedas metsas liikuda näeks ja millelegi otsa ei koperdaks. Infot ümbritseva kohta saab ta haistmise ja kuulmise järgi. Mägrakaamera vaatajad on kindlasti märganud, kuidas mäger enne urust väljumist hoolega õhku nuusutab, ikka ühelt ja siis teiselt poolt. Ning alles siis otsustab, kuhu suunas minna.

Öösel tegutseva loomana magab ta valgel ajal maa-aluses hästi vooderdatud magamiskambris. Info sellest, mis uneajal pesakoha läheduses toimub, sinna ei jõua. Arutu oleks ärgates õhinal õue tormata. Kõike tuleb teha tasa ja targu. Võimatu ei ole, et läheduses varitseb ilves või on hundid liikvel. Hoidku Jumal inimese eest! Teda peavad kõik metsaasukad kartma. Ega mägral rohkem vaenlasi olegi.

Mõistlik on mõnda aega õhtusel ajal enne väljumist urusuul nuusutada ja kuulatada. Ohu korral saab siit kiirelt kindlusesse tagasi tõmbuda.

Oluline on uurida ilma. Kui liikvele minna, siis soovitavalt vastutuult. Nii annavad lõhnad teada, mis ees ootamas on.

Tähtsad on sademed. Näituseks võib pärast tugevat sadu vihmaussidel tekkida hapniku puudus ja nad ronivad maapinnale. Sellisest paigast võib saada rikkaliku ja maitsva eine kerge vaevaga.

Kõrge õhuniiskuse korral lähevad teod liikvele. Mõnes paigas võib neid mägrarajale koguneda suurel hulgal. Pole tarvis otsida, ainult söö!

Urusuudmel olukorda instinktiivselt analüüsides tekib mägral plaan, kuidas eelolevat ööd kõige tulusamalt ja ohutumalt kasutada.

Mägravaatlused loodusvaatluste andmebaasis

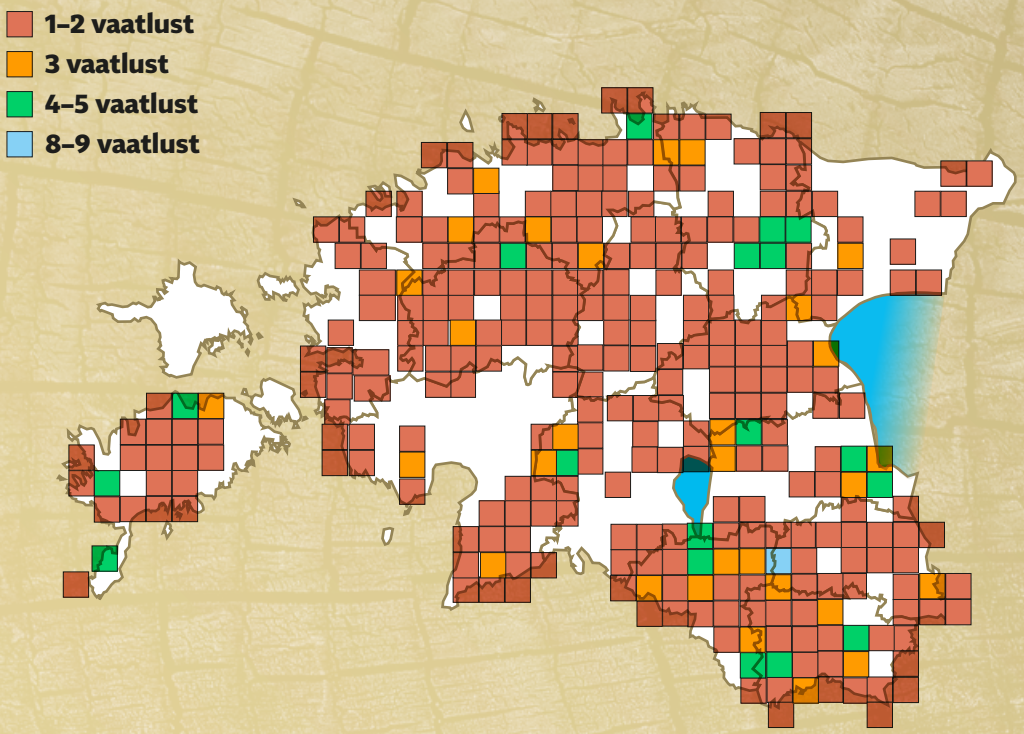

Loodusvaatluste andmebaasis registreeritud mägravaatlused 2016. aastast

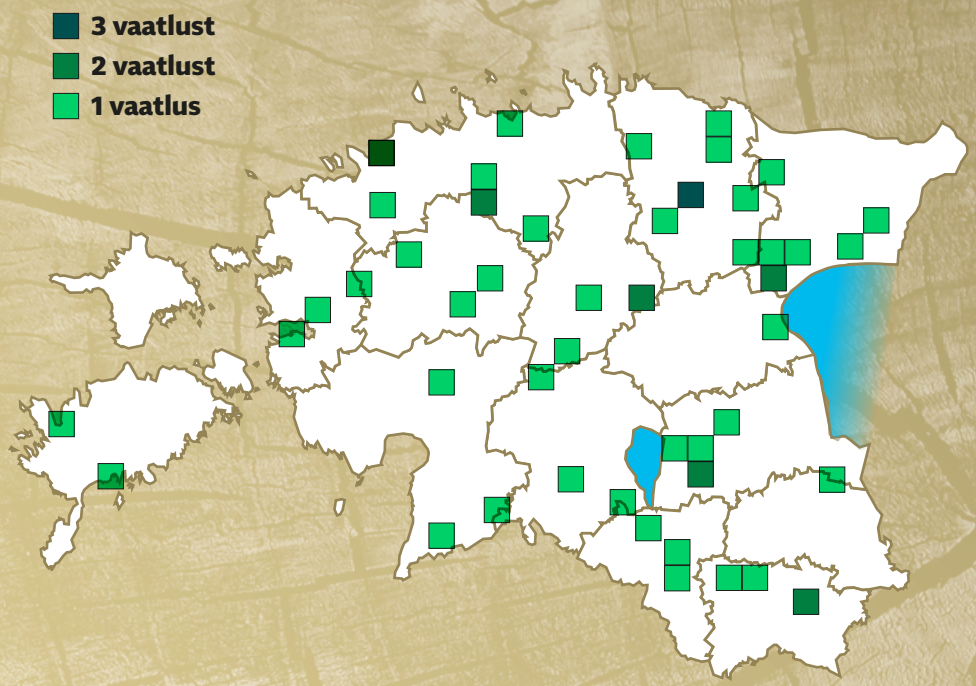

Mägra arvukus ja levik

Mägra arvukuse usaldusväärset hindamist Eestis pole tehtud ning praegusel ajal puudub vajalike meetodite rakendamiseks ka kohapealne võimalus. Ainult niipalju saab öelda, et mäkrasid elab Eestimaal erinevate ekspertide hinnangul suurusjärgus 3000-4000. Täpsema arvukuse teadmise järgi puudub ka otsene vajadus, peale uudishimu. Kindlamalt saab väita vaid seda, et mäkrasid tuleb tasapisi juurde – seda on viimastel aastatel jahimehed märganud.

Kuni 1960. aastani, mil asustati mägrad Saaremaale, ei leidunud seda loomaliiki ühelgi Eesti saarel. Tänapäeval ongi nad levinud Mandri-Eestis ja saartest vaid Saaremaal. Kuigi keegi ei tea veel täpselt, palju mäkrasid Eestis elab – on teada, et rohkem kui kolmveerand kogu Eesti mäkradest kütitakse Saaremaal. Viimasel kolmel jahiaastal on mäkrasid Eestis kütitud 200 ringis. Mägra asurkonna seisundi muutuste ja arvukuse väljaselgitamiseks käivitus 2016. aastal seireandmete kogumine.

TOIT

Kõigesööjana toitub mäger sellest mis ette juhtub. Aga lemmiktoidud on tal siiski ka olemas.

Elukad mägra hammaste all

Tegelikus elus pole mäger küll päris selline tegelane nagu nõukaaegses multikas, kus loomad endale talvevarusid – tavaliselt üleelusuurusi tundmatut liiki puravikke – mummulise rätiku sisse keerasid. Aga üks ablas ja mitmekesist ninaesist armastav loomake on see mäger küll.

Mägra loomne toidusedel on pikk – putukatest imetajateni. Toiduvalik sõltub mõistagi sellest, millised elukad ja kui ohtrasti neid mägra jahimaadel aastaajati leidub. Putukatest, nälkjatest ja tigudest soojal ajal puudust ei tule. Saaremaa mägrakaamerast tuttava mägrapaari üheks lemmikputukaks näis olevat hiilasitikas – mardika siniseid kitiinkesta jäänuseid leidus urgude ümbruses lademetes.

Pinnases pesitsevate kimalaste ja herilaste pesad kraabitakse lahti ja pistetakse tervikuna nahka. Mägralinn asub alati mingi veekogu läheduses, aga puuduvad andmed, et loom ka kala püüaks. Kuid kaldale uhutud surnud kala võiks ta nahka pista küll, sest raipesööja on ta samuti. Veekogu kallastelt leiab mäger aga sobilikku söögipoolist konnade ja vesilike näol, veelembesel nastikul oleks ka targem ummisjalu põgeneda, sest muidu süüakse ta lihtsalt ära. Ja ega ka kallis kaim rästik pääse, sest mägra hamba alla rändab temagi, kui õigel ajal varjuda ei mõista. Mägra kõhtu jõuab ka vaskuss, kui see kaitsealune jalgadeta vasktraadijuppi meenutav sisalik ette juhtub jääma. Potentsiaalne rahvusloom jätab küll kohati natuke aeglase taibu ja reaktsiooniga elaja mulje, kuid see on petlik, nagu mõistavad ka mägra lõugade vahele sattunud vilkad arusisalikud.

Loomsest kraamist kuuluvad vastavalt mägra elukohale tema toidusedelisse ka hiired – metsas arvukaim leethiir ja põllul uruhiired. Mäger ei ütle ära ka peene karusnahkse kasukaga mutist, kui see öö hakul oma nina mullahunnikust välja pistab. Mägra lemmikproteiin kattub ka siili meelistoidu vihmaussidega kuid mäger on võimeline vajadusel isegi okaskera enda tapma ja ära sööma. Mäger revideerib ka maas pesitsevate lindude pesi ja maiustab poegadega ning hea õnne korral tabab tõhusama ampsuna ka linnu.

Mägralinnade läheduses tehtud tähelepanekute põhjal paistab, et kõige rikkalikumal seeneajal jalutavad mägrad seentest lihtsalt mööda. Ega see toit eriti rasvakihti ei kasvata ja sügisel on tõesti väga palju muid valikuid. Jah, kevadtalvel, kui mägrad juba veebruari alguses ärkasid, kõlbasid neile ka pehmed kännuseened. Neid tuli tikutulega otsida, polnud ju kaugeltki seeneaeg. Küllap tühja kõhu tunne ajas midagi sööma.

Fotol on mägraaugud. Mägrad on öösel otsinud kastega maapinnale tulevaid vihmausse.

Vihmaussid on lihtne ja väga toitev lemmiksaak mäkradele. Kuni esimese külmapitsituseni jahitakse vihmausse nii, et mõnegi majaomaniku hoov saab öösel üles küntud.

SÜGISENE NUUM

Mida head paremat võiksid mägrad süüa umbes poolteist kuud enne talvist uinakut?

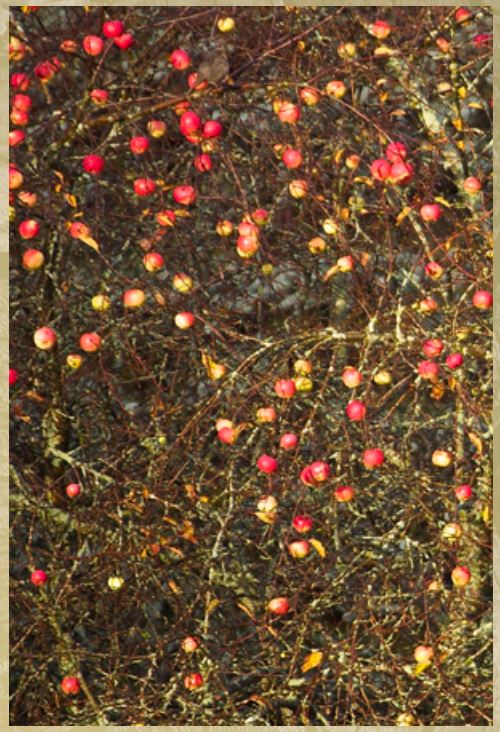

Õunu söövad pea kõik metsaelukad, nii sõralised, kiskjad kui kärplased, nende hulgas ka mägrad. Oleneb muidugi mägra toitumispiirkonnast, kas õunu sealkandis üldse leidub või peab kuskil rabasaarel hoopis pohladega maiustama. Mitmedki mägralinnad asuvad aga tammede lähedal või otse tammikus – kui pala otse suhu kukub ja on söödav, siis saab sellest toidupala. On teada mitu mägralinna, mis asuvad jahimeeste tehtud söödaplatside vahetus läheduses ja sellisel puhul on loomakestel eriti kerge. Kui igipõliselt välja kujunenud toitumisradadel jääb kõhtu veel ruumi, siis läheb mäger kergema vastupanu teed ja revideerib söödaplatsi. Mõni ei hakka üldse mööda metsa ringi kondama, vaid seab sammud otse toiduplatsile, sest seal leidub ju alati midagi meelepärast, mis hamba all ei karju. Kaer on põldudelt küll juba üles võetud, aga metsaloomadele külvatu jääb niikaua põllulapile, kuni nad selle ära söövad.

Vaenlased

Mäger on väga tugev loom, tema ülipikkade ja tugevate küüniste haardesse ei taha keegi jääda. On ta ju võimeline suuri kive oma urust välja tassima, rassides kaua oma urgu kujundades. Täpselt samamoodi on ta võimeline vapralt vastu hakkama kõigile vaenlastele. Kergelt teda verest välja ei löö. Siiski võib ta vahel alla jääda oma looduslikele vaenlastele, hundile ja ilvesele, kes võivad urgude juures kaua ja kannatlikult saaki varitseda nii suvel kui ka talvel. Et mägral on aga väga hea haistmine ning oma urust teda ükski loom kätte ei saa, siis on tema püüdmine ikka vaevarikas. Ka jahimeestel. Saaremaal elavate mäkrade suure arvukuse üheks põhjuseks võibki olla hundi ja ilvese vähene esindatus, seetõttu saab mäger seal rahus paljuneda.

Kuidas metsas hulkuja mägralinna leiab?

Et mägramaja leida, tuleb matkaradadelt veidi kõrvale minna ja natuke ümbruskonnas hulkuda. Mäkrasid elab üle kogu Mandri-Eesti ning Saaremaal ja seetõttu pole nende tegevusjälgede leidmine ülearu raske.

Tihedatest ja pimedatest lodukuusikutest mägramaja ei leia. Kus näeb sarapuupõõsaid, haabasid, kaski, mände ja üksikuid kuuski veidi lainjas maastikus – sellisest paigast võiks mägralinna otsida. Mäger armastab ka liivaseid vallseljakuid. Peaasi, et oleks kuiv paik Selleks sobib ka muidu niiskel maastikul veidi kõrgem koht. Kui metsas hulkuja silmab pinnases üksikuid kümmekonna sentimeetri sügavusi üsna ümaraid kraabitud augukesi, võib see olla märk mägra tegevusjäljest. Kui sellise augu põhja on lisatud ekskrement, siis võiks seda nimetada mägra peldikuks või tema territooriumi piirimärgiks. Mägralinn ei pruugi asuda suure künka sees, uruavad võivad paikneda varjatult enamasti vaarikate, nõgeste või kilpjalgade varjus ka õrnalt kummis lauskmaal. Saaremaal võib sageli näha mägralinnu kraavide kallastel.

Linnakuni juhatavad juba sissetallatud rajad. Uru ette kuhjatud kõrge sügava vaoga liiva- või mullahunnik ja väga pikkade küünistega käpajäljed tunnistavad, et siin elab mäger.

Kui leiad mägra või tema tegevusjälgi, oodatakse sinu vaatlust ka Loodusvaatluste andmebaasis aastaringselt!

Aasta looma projekti toetab

KESKKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS

Koostaja: Helen Arusoo, MTÜ AASTA LOOM
Tekstid: Vahur Sepp, Tiit Hunt, Helen Arusoo, Tarmo Mikussaar, Remek Meel
Fotod: Tarmo Mikussaar, Tiit Hunt, Arne Ader, Remek Meel
Videod: Tarmo Mikussaar, Tiit Hunt, **joonistused:** Leo Lätti
Kujundus: Tiit Sermann, **keeletoimetaja:** Tiiu Kukk